

แพ้ยา ป้องกันได้

นศภ. ดวงกมล กฤษณพิพัฒน์

นักศึกษาฝึกปฏิบัติงานคลังข้อมูลยา คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

แพ้ยา คืออะไร ?

การแพ้ยาคือปฏิกิริยาที่ร่างกายตอบสนองต่อยาผ่านระบบภูมิคุ้มกัน เมื่อมีสิ่งแปลกปลอมเข้าสู่ร่างกายจะเกิดการกระตุ้นระบบภูมิคุ้มกันให้สร้างสารออกมาเพื่อทำลายสิ่งแปลกปลอมนั้น กระบวนการดังกล่าวทำให้เกิดอาการแพ้ในลักษณะต่าง ได้แก่ ผื่น ริมฝีปากบวม เปลือกตาบวม หรือในบางรายอาจมีอาการแพ้ที่รุนแรง เช่น เป็นผื่นที่มีลักษณะผิวหนังหลุดลอก ความดันโลหิตต่ำและหยุดหายใจ

แพ้ยาซ้ำเกิดขึ้นได้อย่างไร

สำหรับผู้ที่แพยานั้นเมื่อได้รับยาชนิดนั้นเข้าไปในครั้งแรกจะเกิดการกระตุ้นเซลล์ในระบบภูมิคุ้มกันให้กลายเป็น memory cell เพื่อจดจำยาชนิดนั้นไว้ ดังนั้นเมื่อร่างกายได้รับยาชนิดนั้นในครั้งต่อมา ปฏิกิริยาตอบสนองทางภูมิคุ้มกันจึงเกิดได้เร็วกว่าในครั้งแรก ทำให้อาการแพ้เกิดขึ้นหลังจากใช้ยาในทันที เป็นวัน หรืออาจเป็นสัปดาห์ ขึ้นอยู่กับกลไกในการแพ้แต่ละชนิด โดยการจัดการที่เหมาะสมสำหรับการแพ้ยา คือ ให้อยู่ห่างจากยานั้นทันที และ ห้ามใช้ยานั้นอีกต่อไป

ยาในกลุ่มเดียวกันจะมีโอกาสแพ้ด้วยหรือไม่

เนื่องจากโครงสร้างของยาที่ทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้น (antigen) ทำให้เกิดการสร้างสารต่อต้านจากร่างกายอาจจะเป็นโครงสร้างส่วนใดส่วนหนึ่งของโมเลกุลยา ดังนั้นการแพ้ยาที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันจึงเกิดขึ้นได้ โดยเรียกการแพ้ยาที่มีโครงสร้างใกล้เคียงกันในลักษณะนี้ว่า การแพ้ยาข้ามกัน (cross reactivity)

กลุ่มยาที่พบการแพ้ยาข้ามกันมากที่สุดได้แก่ ยาปฏิชีวนะในกลุ่มบีตาแลคแตม (beta-lactams) ซัลโฟนาไมด์ (sulfonamides) ยาแก้ปวดหรือยาด้านการอักเสบที่ไม่ใช่สเตียรอยด์ (NSAIDs) และกลุ่มยากันชักโดยยาที่มีโครงสร้างคล้ายกันอาจมีการแพ้ยาข้ามกันได้ แต่อย่างไรก็ตามการแพ้ยาข้ามกันบางกรณีไม่ได้เกิดจากปฏิกิริยาการแพ้แต่เป็นผลจากฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของยาเอง เนื่องจากยาในกลุ่มเดียวกันมักจะมีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาใกล้เคียงกัน โดยไม่ได้สัมพันธ์กับสูตรโครงสร้าง หากอาการเหล่านั้นเกิดจากผลข้างเคียงของยา ก็ไม่จำเป็นต้องหยุดยาหรือห้ามใช้ยานั้น

แพ้ยาซ้ำ ป้องกันได้อย่างไร

สำหรับแนวทางปฏิบัติของผู้ป่วยที่ได้รับการวินิจฉัยว่าแพ้ยา ผู้ป่วยจะได้รับบัตรแพ้ยาจากโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาล ผู้ป่วยควรพกบัตรแพ้ยาติดตัวและแสดงบัตรแพ้ยาทุกครั้งเมื่อเข้ารับการรักษาหรือรับยา รวมทั้งมีข้อควรปฏิบัติดังต่อไปนี้ (1) พยายามจดจำชื่อยาที่ท่านเคยแพ้ (2) สอบถามชื่อยา สรรพคุณ วิธีใช้อย่างละเอียดเมื่อต้องจ่ายยาใด ๆ ก็ตาม (3) บอกแพทย์ผู้ทำการรักษา ผู้จ่ายยา หรือนำบัตรแพ้ยานี้ไปแสดงทุกครั้งที่ย่อยารับประทานเอง (4) หลีกเลี่ยงยาหรือกลุ่มยาที่เคยแพ้

หลีกเลี่ยงการใช้ยาที่ไม่ทราบชื่อ ยาชุด หรือยาซอง (5) หากมีอาการผิดปกติหรือสงสัยว่าแพ้ยาใด ให้หยุดยาทันที และนำตัวอย่างยาดังกล่าว มาปรึกษาแพทย์หรือเภสัชกร เนื่องจากอาการแพ้นั้นอาจรุนแรงถึงเสียชีวิตได้

ดังนั้นการได้รับการวินิจฉัย ประเมินอาการแพ้และการรักษาอย่างเหมาะสมสามารถช่วยป้องกันการแพ้ซ้ำและไม่ทำให้ผู้ป่วยเสียประโยชน์จากการพิจารณาใช้ยาในกลุ่มเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

1. Frew A. General principles of investigating and managing drug allergy. *Br J Clin Pharmacol.* 2011; 71: 642-6.
2. Solensky R, Khan DA, editors. Drug allergy: an updated practice parameter. *Ann Allergy Asthma Immunol.* 2010; 105: e1-e78.
3. Depta JP, Pichler WJ. Cross-reactivity with drugs at the T cell level. *Curr Opin Allergy Clin Immunol.* 2003; 3: 261-7.